

בביתנו תהיה החסידות

משיחותיו של הגה"צ ר' אליעזר דוד פריעדמאן שליט"א

פרשת וישלח

י"ל ע"י כולל בית יוסף-מעלכארן יצ"ו בנשיאות כ"ק הגה"צ אב"ד ור"מ שליט"א

משנת תשנ"ב לפ"ק

יעקב אבינו הצטער עד מאוד שנפל ממדריגתו הגדולה של בטחון והתפלל לזכות לנס אף שאינו ראו

וירא יעקב מאד ויצר לו

יש לומר על דרך המאמר המסיד שהוצא בספר חובות הלצנות (שער אהבת ה' פרק ו'), וז"ל אני צוט מאלקים שיראני ירא זולמו, ולזה כשראה יעקב אבינו ע"ה יראה חילוניות אללו היצר לו עד למאד על זה, וד"ל.

(אהבת שלום, הגה"ק ר' מנחם מענדיל מקאסוב זצ"ל)

קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדיך כי במקלי עברתי את הירדן ועתה הייתי לשני מחנות

ולכאורה יש לדקדק, מה זה דנקט ועמה הייתי לשני מחנות, דהרי התחלקות המחנה לשנים זהו דבר שהוא מלך בחירתו של האדם, והיחכן להחשיב זה לחסדים, כי דבר שהייתו והעדרו הוא באמצעותו יתברך שמו על זה יתייחס להחשיבו לחסדיו, אבל דבר שהוא מלך בחירתו של האדם איך שייך להחשיבו זה לחסדים, דהא בידו היה לחלק לג' או לד' מחנות, או שלא לחלק כלל, והכי היה ליה למימר ועמה הייתי למחנה.

ו"ל ע"ד זה דהנה איתא במדרש (תנ"י ג) והביאו רש"י ז"ל בפסוק זה כי במקלי עברתי את הירדן, שנתן מקלו בידן ונצקע הירדן, והיינו שמלך גודל בטחונו בהש"ת נעשה לו נס. והנה כנאן בשעת חילוק המחנות ראה שהורך לחלק לשני מחנות מלך גודל הפחד מעשו שזהו העדר הבטחון. וזהו קטנתי מכל החסדים גו', פירושו, שיעקב אבינו ע"ה היה מצטער מאוד על שראה שנפל ממדרגתו, כי בחטילה במקלי עברתי את הירדן, מלך גודל הבטחון שהיה לי, ועכשיו הייתי לשני מחנות, מלך העדר הבטחון, ואולי לא אהיה כדאי להעשות לי נס להנצל מיד עשו, ולכן הורך לנקש הילינו נא, פי', שניקש עור מהש"ת שיעשה לו נס, ואף שאינו כדאי, וד"ל.

(אהבת שלום, הגה"ק ר' מנחם מענדיל מקאסוב זצ"ל)

בענין מדת הבטחון והתפלה

כדברי קדשו של ה"אהבת שלום" ובדרכו ממש, מבאר גם בספה"ק "פנים יפות" להגה"ק ר' פנחס הלוי האראוויץ ז"ע בעל ה"הפלאה", ונביא כמה קטעים מלשונו הק' בה מבאר מה שרבים נתקשו דהרי יעקב אבינו ע"ה, אין ספק שהיה בו לכל הפחות מדריגת החסיד בחובה"ל הנ"ל שאמר "בוש אני לירא מזולתו", ואיך יתכן שיאמר כדבר הזה "כי ירא אנכי וגו'", וז"ל: ומ"ש "כי ירא אנכי אותו" י"ל ע"ד מש"כ בפסוק בתהלים "ה' לי לא אירא מה יעשה לי אדם" כי בשכר הבטחון הוא הצלה כאמור "ברוך הגבר אשר יבטח בה" [ובשכר זה] "והיה ה' מבטחו", כי בזה שהוא בוטח בה', הוא הגורם להתקיים הבטחון, והיראה והפחד היא מניעת ההצלה, וזה"ש ה' לי לא אירא" (כלומר בקשתי רק זאת שלא יהא לי הפחד, ורק אעמוד איתן בבטחוני, ואיני מתפלל להצלתי, כי ע"ז ממילא) "מה יעשה לי אדם", וזהו מה שאומרים בתחנונים "נבהלה נפשינו מרוב עצבונינו" מחמת העצבון וחוסר הבטחון, מזה עצמו נבהלה נפשינו.

וזהו שאמר יעקב "הצילני נא וגו' כי ירא אנכי אותו", מחמת כי אני ירא הוא החשש הגורם "פן יבוא והכני אם על בנים", והיינו דקאמר "כי במקלי עברתי את הירדן הזה", כי זה הענין שאמר הקב"ה למשה "מה תצעק אלי דבר אל בני" ויסעו", כי מה שהיו בטוחים שיבקע הים בפניהם כדתיב "שם בנימין צעיר רודם", הוא עצמו הגורם שיבקע הים בפניהם, וכן יעקב כשעבר את הירדן מתוך גודל בטחונו נבקע הים מפניו, וכיון שעתה אין בטחונו כ"כ, "כי ירא אנכי אותו", על כן צריך אני לתפלה "הצילני נא וגו'..."

¹ ויעוין עוד בדברי קדשו של ה"ישמשו ישראל" שהבאנו בפ' שלח בביאור ענין המרגלים, ובמש"כ שם עובדא מוה"א אהבת ישראל שנסע לוויזנין בעת סכנת הדרכים, ע"ש.

² תהלים קי"ח, ה.

³ רמיה י"ז, ז.

⁴ שמות י"ד, טו.

⁵ תהלים סח, כה. ובהז"ל דרשו שבנימין זכה להיות מושל ורודם בזכות ר"ד י"ם, שירד לים תחילה, מגודל בטחונו בהש"ת.

⁶ כלומר שכח הבטחון עולה במעלה על התפלה, ולכן אמר ה' "מה תצעק וגו'".

⁷ שער ג' פי"ב.
⁸ וכפי שהבטא ה"אהבת ישראל" ז"ע על עצתו של רבינו הרמב"ן ז"ל המובא בספה"ק ה"תולדות" שהבאנו בפר' כי תצא.

זכזה היה מספר הגר"ז כמה ניסים שאירעו לו שזכה להם ע"י שדיבק את מחשבתו ב"אין עוד מלבדו". ועובדא חדא נביא עוד ממה שסיפר, שבבואו לוויילנא, השיגו יהודי העיר להגאון הבריסקער רב דירה נאה ומכובדת לפי כבודו, שווילנא היתה אז עיר ואם בישראל והגאון ר' חיים עוזר גראדזינסקי ז"ע אב"ד ווילנא היה עדיין חי, ובתקופה ההיא שלטו צבאות הרוסע"ן שם כאמור, ודרכם היתה שאיפוא שמצאו דירה מכובדת נתנו עינם עליו, והיו אומרים שזה נצרך לפקיד הצבא שצריכים לשהות בתוך העיר, ולכן הכינו מגורים מחוץ לעיר לאנשי הבית, והיו מוכנים בני הבית, שבבואו של שר ופקיד, יפנו לו את ביתם ויעברו להתגורר מחוץ לעיר, וכיון שביתו של הגאב"ד דבריסק היתה דירה מפוארת, לא פסחו גם עליה, ובאו ואמרו לאנשי הבית שמוכן להם מגורים מחוץ לוויילנא, וכשיבא לכאן פקיד ושר יעברו למשכנם החדש.

בני הבית בשמעם כזאת חשכו עיניהם בידעם שמקום שהכינו להם הוא רחוק מהיהודים, וא"א היה כלל להיכנס לעיר ווילנא משם, ולא ידעו נפשם מרוב צער ודאגה, אך אחד היה שהסתובב בקור רוח ולא היתה נכרת עליו שום דאגה כלל, הלא הוא הגר"ק הגר"ז, וככה אמר:

"הנה במלחמת יעקב אבינו עם המלאך שרו של עשו, הגיד לו בסופו 'כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל' שהמלאך העיד עליו שהצליח להכניע אותו וכן 'אנשים', והכוונה לעשו ולבן כדביאר ברש"י, ולכאורה יפלא דהיינו עדיין היתה זאת טרם בואו לעשו, ורק אח"כ מצאנו שעשו בא נגדו עם ארבע מאות איש 'ויחץ את הילדים', ואיך אמר לו המלאך 'כי שרית וגו' ותוכל', ועדיין עומד לפני המלחמה עם עשו".

"אלא י"ל דהנה מלחמת יעקב עם שרו של עשו היתה מלחמה עליונה רוחני, וכפי שדחז"ל עה"כ 'ויאבק איש עמו' - שהעלו אבק עד לכסא הכבוד, ע"כ, וכשהצליח יעקב והכניע את שרו של עשו לפניו, שזאת היתה עיקר המלחמה בעולמות העליונים, א"כ כעת כבר אפשר לומר 'כי שרית' שכבר כל המלחמה מנוצחת לפניו, ואין לו כבר כלל לדאוג מהמלחמה שלמטה בעוה"ז, אחרי שנצח בעיקר המלחמה העליונה, ואף שעדיין עשה את כל התהליך של 'ויחץ את הילדים וגו' וישם השפחות', אך העיקר כבר נגמר ונסדר בנצחו את המלאך".

וסיים הגאב"ד בריסק "א"כ אין לנו מה לדאוג כאן למטה, והעיקר הוא לפעול למעלה וכששמה מסודר אזי אף כאן בעוה"ז הכל על צד היותר טוב". ואכן פלאי פלאות ראו בזאת שבבוא הפקיד לקחת הדירה, לא נשא חן בעיניו ועזבם לנפשם כל ימי משך היותו של הגר"ז בוויילנא, ורק אחרי שעזב המקום, יום או כמה ימים אחרי כן, הגיעו שוב והשתלטו על הדירה, והי לפלא.

והיינו מעין סגנון הנ"ל של "נפש החיים" שהעיקר לפעול בעצמו, וכשפועלים אצל עצמו ש"אין עוד מלבדו" הכל מסודר.

וענין זה האמור ב"נפש החיים" שא"צ כ"א לפעול אצל האדם עצמו לידע בנאמנה ש"אין עוד מלבדו" ואז ממילא יתבטלו כל הכוחות שלא יוכלו לפעול כנגדו - הפעולה אצל האדם בעצמו חזינן שהוא היותר קשה מכל, ואינו דבר פשוט כלל וכלל וכדמוכח

מביאורו של הרה"ק מהר"ש מבעלזא ז"ע לפרש המסורה שמצאנו ג"פ בכתובים יתבת "פדות", בראשונה "ושמתי פדת בין עמי ובין עמך" ושם כתוב "פדות" חסר, ושוב "פדות שלח לעמך" מלא, ועוד "והרבה עמו פדות" ג"כ מלא.

וביאר ה"שר שלום" דמהגלות שבין ישראל לעמים אינו כ"כ חמור וקשה, ובה סגי "פדות" חסר, ואם ח"ו נמצאים בגלות בין בני עממם וחלילה חילוקי דיעות ביניהם, אזי יוקשה ביותר וצריך "פדות" מלא, ואצל האדם עצמו הגלות אצלו הוא הגדולה ביותר, וע"ז נאמר "והרבה עמו פדות".

ובספה"ק "חידושי הרי"ם" מובא ביאור לדבר זה, שנראה שכאילו יעקב אבינו ע"ה נפל ממדריגתו, מדת אמת ליעקב, שאמת הוא אמונה, וכאן היה יעקב מיצר ודואג, ויוצא מדברי קדשו של הרי"ם שיעקב אבינו כשלעצמו הלך ע"פ דרכו ומדריגתו הרמה באמונה איתנה בהש"ת, ובכח האמונה עבר את הירדן ככתוב "כי במקלי עברתי"⁹, שנתן מקלו בירדן ונבקע מלפניו.

אולם לעת כזאת כשהיתה נוגע לילדיו, וכבר הקים כלל ישראל, הנהיגו ככה מהשמים שיעלה בדעתו שנפל ממדריגת האמונה, אף שבאמת לא נפל כלל, וסיבת הדבר היתה כדי שלדורי דורות, אף כשיהודי לא יאה חזק כ"כ באמונתו, עם כל זה יוכל להוושע ולהיחלץ מכל צרותיו ע"י כח התפילה, ולזאת גרמו כן מן השמים שיעקב יצטרך לבוא לידי תפלה, שבזאת פתח לנו פתח לדורות עולם שנוכל להתפלל אף כשאינו במדריגה הנעלה של אמונה, דבאמת בכח אמונה שלימה שיועד באמיתית ש"אין עוד מלבדו", אפשר לפעול הכל אף בלי כח התפלה, וכפי שנתבאר בדברי קדשו של ה"נפש החיים" הנ"ל.

במש"כ שיעקב מצד גודל אמונתו נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן, הא לך דברי קדשו המפורסמים של הרה"ק ר' משה חיים אפרים מסדילקוב ז"ע בספרו "דגל מחנה אפרים" אודות גודל מדריגת האמונה של זקינו הק' מרן הבעש"ט ז"ע וז"ל: "כי במקלי עברתי וגו' על דרך שסיפר אא"ז [הבעש"ט הק'] נ"ע וז"ל שפעם אחת עבר הנעסטרע"ר בלי שום שם, רק היה מינח חגורו ועבר עליו, ואמר שבאמונה גדולה הוא שעבר"¹⁰. וזה י"ל שרומז יעקב אבינו ע"ה, "במקל" גימטריא "יעקב", היינו בשמו שהוא יעקב מדת אמת¹², והיינו לגודל אמונה שלו, בזה עברתי את הירדן, עכ"ל ק.

⁹ ויעויין להלן מה שהבאנו בזה מה"דגל מחנה אפרים".

¹⁰ נהר רחבה מאוד.

¹¹ וא"י"ו "מופת" מהבעש"ט הק', רק באמונה שלימה ואיתנה כפי שהיה לו להבעש"ט הק' שידע שכשם שלעבור ביבשה הוא רק מכוחו של השי"ת, ואותו הרבושי"ע יוכל לעשות ג"כ שילך בתוך הים כמו ביבשה. והא דהוצרך לשים חגורה לא היתה אלא שהאדם צריך עכ"פ לעשות איזה פעולה להשתדלות, וזאת יצא יד"ח בשימת הגארטל.

¹² שאמת הוא אמונה.

התעוררות לתשובה ע"י השפעת חסדים וכל טוב

קטנתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך כי במקלי עברתי את הירדן ועתה הייתי לשני מחנות

עושים ויסורים מעוררים את האדם לתשובה, אצל ישנו עוד אופן אשר יסורים יהיה ע"י השפעת חסדים טובים, כמו שפי' קדוש אחד הפסוק (תהלים כג, ו) אך טוב וחסד ירדפוני, הרדיפות יהא ע"י טוב וחסד, כאשר האדם יודע את אשר חטא לפני השי"ת, והוא צרחמיו המרובים עוד משפיע עליו טובות הוא מתנייש ונלסל וממתרטט ונפשו מרה עליו על שמרד נגד אב הרחמן, כאשר רבים מתלמידי הנעש"ט החזירו בתשובה לתוהוים נדון זה.

זה שאמר יעקב, קטנתי, נעשיתי קטן ושפל צעני עממי מכל החסדים אשר עשית עמדי, כי צמקלי עברתי וכו' ערום מכל וכל, ועמה הייתי לשני מחנות, זלע"ה יש לי ציטט טוויס וקדושים וגם עושר וכבוד, מהשפעות טובות אלו קטנתי. (אמרי חיים, הגה"ק ר' חיים מאיר מוויזניץ ז"ל)

לאחר פטירת רבם הקדוש נסעו אל כמה מצדיקי הדור בחפשמ רבי, והחליטו ביניהם שלא יקבלו עליהם כרבי אלא אותו צדיק שיראו בו מה שראו אצל רבם הק' מקאליב, שהוא היה מפרש את הנאמר במדריגתו של שב"ק¹⁴ במדריגה נפלאה שאכן "הוא היה אומר" שהרה"ק ר' אייזיק'ל אכן ראו אצלו זאת המדריגה הנוראה, וככה דקדק במה שאומרים "על כן אכבס בו לבי כבורית", וצ"ב דלכאורה הבורית הוא הדבר שעמו מכבסים בו, והול"ל אכבס לבי "כבורית", דהיינו כפי שמכבסים עם הבורית, וביאר בקדשו דהכוונה הוא שיש להגיע למדריגה כזו שירחץ ויכבס לבו כל כך עד כדע שיהא נקי צח

בענין ההתעוררות לשוב בתשובה שלימה ע"י השפעת הטובות שהקב"ה משפיע עלינו שכותב רבינו ה"אמרי חיים" שרבים מתלמידי הבעש"ט החזירו לחוטאים בתשובה בדרך זה, יוספר אחד מהעובדות הידועות בזה כדלהלן. מהני היכלא קדישא של הרה"ק ר' יצחק אייזיק מקאליב ז"ע שהסתופפו בצל קדשו היו חסידים בעלי מדריגה, מורמים מעם קדושים וטהורים¹³, ביניהם מהמפורסמים הרב החסיד ר' מיכאל ואחיו ר' יוסף מנחם זצ"ל המכונים רבי מיכאל נאנאשער ורבי יוזפא נאנאשער.

¹³ [הידועים בכינוי חסידי אשוואר, שצדיקים המליצו עליהם בשם חסידי אש ואור, בהיות בווערים ביקב יקוד אש קודש להשי"ת].

¹⁴ בזמר "כי אשמרה שבת".

ומצוחצח, והכניסו בחזרה למקומה באופן של ממש כיום הוולדו, ורבי כזה חיפשו אלו החסידים, מגדולי בני עליה. בהגיעם לראפשיץ להרה"ק ר' נפתלי צבי ז"ע בעל ה"זרע קודש" קנו שם שביתה אחרי מה שראו שם. והמעשה הוא באריכות ונביא כאן בקצרה שהיה בעל תשובה אחד שהתדפק על דלתי צדיקי הדור בחפשו דרך לתקן כל מה שעיוות, וכל אחד מהצדיקים הורו לו דרכם בתשובה על"י תעניות וסיוגים שונים, אך אחרי כל זה, הרגיש ההוא בנפשו שעדיין חסר הוא ורחוק מאוד מלהיטהר לבו ומתיקון השלם. בהגיעו לראפשיץ נשתנו פני הדברים לחלוטין שהרה"ק מראפשיץ הורה לו להכין סעודה דשינה למאכלו עם כל מיני מעדנים ומטעמים, ולאחר מכן לקח אותו הציידה, והתחיל להוכיחו בדברים כדברנות באמרו "מה עשה לך הרבוש"ע שעד כדי כך היית מבעיתו", וכזה וכזה הרבה להוכיחו וכיון שייצאו הדברים מפה טהור נכנסו עמוק בלבו, עד שהאיש ממש יצאה לבו מרוב צער עד כדי שנתעלף. כיון שכן, ציווה הרה"ק שיעוררו מעלפונו, ויניחו לנוח ושוב ציווה להכין לו עוד הפעם סעודת מלכים ושיאכל וישתה לשובע, ואז חזר הרה"ק כבקדמותו לעורר בו הרהורי תשובה וחרטה אמיתית עד שנפג לבו ונימס לגמרי מגודל הצער, ושוב נתעלף ונפל, והרה"ק חזר שוב וציווה כנ"ל, וככה היה חוזר ועושה עד שהפך אותו לבעל תשובה אמיתי בעל מדריגה וכן עליה¹⁵. וכל זאת עשה מתוך השפעות

טובות כנ"ל ולא מתוך תעניות וסיוגים, אלא שהביאו לתשובה חזקה על"י ההכרה שכמה מעלות טובות למקום עלינו ואילו פינו מלא שירה וכו' אין אנו מספיקים להודות על הכל, ואיך יתכן שאחרי כל זאת יכפור בטובה עד כדי כך.

⊠

מענין הנ"ל מתאמרי משמיה של האדמו"ר מסאדיגורא הרה"ק ר' אברהם יעקב ז"ע¹⁶, שהיה רגיל לומר שרצון קדשו הוא שנזכה לביאת משיח צדקינו בדור שכולו חייב¹⁷, וכשכולם נתפלאו למשמע דבריו, הסביר שכונתו דהנה באם יש ח"ו קושי בעניני גשמיים, ובנ"א נדחקים בפרנסה ועיניו בריאות וכדו' רח"ל, אזי לפעמים מתוך גודל הנסיון מעביר דעתו מדעת קונו ח"ו, ועולה בלבו קושיות "האם אכן הנני כ"כ רע, ומה כבר עשיתי ולמה מגיע לי כזאת", אולם באם להיפוך, משפיעים רב טובות וחסדים על האדם ואינו חסר לו כלום, יעלה בלבו להיפוך, "במה זכיתי לכל זה והנני חייב כ"כ הרבה להרבוש"ע, והרי לא יצאתי ידי חובתי כלפי הש"ת אף באחד מיני רובי רבבות", ומרגיש כל הזמן שהוא חייב לו ית"ש. וזאת היתה כונת הרה"ק מסאדיגורא באמרו שרוצה שמישיח יבוא בדור כזה שיהא מלא בהשפעות טובות וירגיש כל אחד שחייב, וזהו "דור שכולו חייב".

¹⁶ ויש הנביאים דברים הללו בשם אחד מאחיו הק' בני הרה"ק מרוזין ז"ע.
¹⁷ כנודע או"ל "אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב".

¹⁵ ואכן בניהם ובני בניהם מאז והלאה המשיכו להסתופף אצל צדיקי בית ראפשיץ ז"ע ומפורסם גם מיוצאי הלציהם החסיד הנעלה רבי יצחק נאנאשער זצ"ל.

בדברי רש"י עם לבן הרשע גרתי ותר"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים.

ל"ד על כפל הלשון כי לכאורה היינו הק', כי אם שמר את התרי"ג מצוות ידענו שלא למד ממעשיו לנבן. ואמרתי זה כי באמת ישנם הרבה דברים שצריך האדם לשמור עצמו מהם הגם שלא מצונו זהם איסור מפורש בתורה, וכי תאמר איכה נדע את הדבר אשר לא דברו ה' בתורתו הק' ואעפ"כ לריבין אצחנו להתרחק ממנו. הענה יעוצה לזה הוא אם רואים דבר שהרשעים מחזיקים בו צקפדיה, חזקה וצידוע שמדרכי ה'הוא, אפילו אינו איסור מפורש, וצריך להתרחק מזה כמטחוי קשת, ויש להעמיס עינין זה בדברי רש"י עם לנבן גרתי ותר"ג מצוות שמרתי, "ולא", היינו מה שאינו ממנין התרי"ג מצוות, "למדתי" להכיר את רעמו ממעשיו הרעים, כי ראיתי את אשר לנבן עושה, מזה למדתי לשמור את נפשי שלא לעשות כמעשהו. ועל דרך זה פרשתי הפסוק בספר משלי בני אל תלך בדרכי אדם מנע רגלך מנמיתם כי רגליהם לרע ירונו, והוא כי בדבר המסופק לך אם לעשות או לאתדול ואיך יודע להכריע צעמך, תראה האף נוהגים הרשעים צוה ותדע לעשות ההפוך, וזה שאמרו אל תלך בדרכי אדם מנע רגלך מנמיתם ותעשה ההיפוך כי אע"פ שהדבר מסופק לך אם טוב הוא אם רע הם יודעין לכוון הרע ורגליהם לרע ירונו וצוה מוכל לידע כי ההיפוך הוא הדרכי הטוב.

(קדושת ציון, הרה"ק ר' צן ציון הלברשטאם מצאנז' ז"ע)

אלא שהכוונה הוא שלפעמים יש דברים אשר "לא מצאתי לו עד במקרא", שלא כתוב בפירוש בתורה אם הם דברים טובים או להיפך, ולמשל בעת סעודה שלישית בשבת קודש, בעת אשר יושבים יהודים ביחד ושרים שירות ותשבחות להש"ת, ויש כאלו אשר רצונם לעשות "עונג שבת" באותו זמן, והולכים לטייל ברחוב העיר [לאו דוקא ביהדות], ולכאורה א"א לומר על זה שזה הוא איסור גמור, שהרי אותו איש יכול לומר שזהו העונג שבת שלו, אך כשיסתכל האדם איזה מיני אנשים יושבים בבית הכנסת בעת סעודת השלש סעודות, ואיזה מיני אנשים הולכים לטייל ברחוב, אז ידע בברור שאין לעשות כן.

וזהו שפירש רש"י שאלו דברים אשר "לא מצאתי להם עד במקרא" שזה איסור, מ"מ "מצאתי להם עד מ"יתאמרו כל פועלי און", שכשאני רואה שה"פועלי און" עושים זאת יודע אני שאסור לעשותם.

ולפעמים יש אשר דבר מסוים יכול להיות לפעמים דבר טוב ולפעמים לא, וכגון מה שהיה פעם ל"מאדע" שהנשים היו הולכות בעגדים ארוכים ביותר, וכי נוכל לומר על זה שאין זה צנוע, והרי יכולים לטעון שזו צניעות יותר, אך כשרואים שאלו הרודפים אחר ה"מאדע" הולכים במלבושים אלו, כבר יודעים שזה דבר לא טוב.

רבינו ה"אמרי חיים" ז"ע היה אומר על זה שלכן איתא במשנה "איזהו גבור הכובש את יצרו", ולא אמרו "המבטל" את יצרו, שלפעמים יש אשר מה שהוא עצת היצר במקום ובזמן מסוים, יכול להיות טוב באופנים אחרים.

וכן מצאנו בחז"ל על הפסוק "לא תקים לך מצבה", שאמרו על זה, שבאמת היה זה דבר טוב בימי האבות, אך משהתחילו הגוים לעשותו לחוק לעז"ז, אסרו לעשותה.

ראיתי דבר תורה נאה ומתקבל מהאדמו"ר ר' אלעזר מקאנז' מאמריקא בעל ה"עבודת אלעזר", על מה שדרשו חז"ל על הפסוק "כה תאמרו לאדוני לעשו", בלשון קודש, ולכאורה יפלא, וכי עשו היה צדיק גדול כל כך שצריכים לדבר אליו בלשון הקודש.

ופירש בדרך הלצה, דהנה בברכות אשר ברך יצחק את עשו ויהיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צווארך", וידוע מאמר העולם על זה, דהנה הש"ת נתן להם לישראל תרי"ג מצוות אבל יש אנשים אשר הוסיפו עוד כמה מצוות על זה, וכגון שאומרים "ס'איז א מצוה אים צו באגראבן", וכדומה, ולזה אמר יצחק שכל זמן שיעקב משמר תרי"ג מצוות לא יהיה לו לעשו שום שליטה עליו, "והיה כאשר תריד" דהיינו שאם יהיה לו תר"ד שהוסיפו מצוה נוספת על התרי"ג אז "ופרקת עלו מעל צווארך".

ולכן שלח יעקב לעשו לומר לו "עם לבן גרתי ותר"ג מצות שמרתי", וממילא אין לך שום שליטה עלי, ולכן הוכרח לומר בלשון הקודש שאז אומרים לשון "גרתי", שהוא גימטריא תרי"ג, משא"כ אם היה אומר בלשון ארמית היה צריך לומר דרתי שהוא בגימטריא תרי"ד, שהוסיף מצוה נוספת על תרי"ג מצוות ה' וא"כ הרי יכול עשו לשלוט עליו ח"ו, לכן אמר בלשון הקודש גרתי שהוא גימטריא תרי"ג וממילא אין לו לעשו שום שליטה עליו.

⊠

בענין מה שכתב בעל ה"קדושת ציון" שהאדם צריך להתרחק ממה שהרשעים מקפידים על זה, ידוע מה שהרה"ק ר' יחזקאל שרגא משינאווע ז"ע אמר על מה דכתב בפרשת כי תבוא, "את ה' האמרת היום וגו' וה' האמירך היום", וכתב רש"י על זה "האמרת האמירך לא מצאתי לו עד במקרא וכו' ומצאתי להם עד וכו' יתאמרו כל פועלי און" ולכאורה אינו מובן לשון רש"י שבתחילה כתב "לא מצאתי לו עד במקרא" ואח"כ כתב, "ומצאתי לו עד יתאמרו כל פועלי און",

ויאבק איש עמו עד עלות השחר.

זש"ס חולין (לא, א) שהעלו אצק עד כסא הכבוד, עיי"ש, ונראה ענין על פי דברי הוזה"ק צפרשת תרומה (קסו, ז) כי הש"י עולמות הם ר"ז מימין והק"ג משמאל, וצדק"ו מימין און שום מגע נכרי, מה שאין כן בהק"ג משמאל שם יש להם אחיזה ברוב השתלשלות כנודע, וזהו מנח"ה [גימטריא ק"ג] לעשו, להמתיקו, שלא ישלבו גם בהק"ג משמאל. וזהו י"ל שהיה הויכוח צניעה "עד עלות השחר" שהוא אורו של מלך המשיח, עד אז הולכת המלחמה הלו כנודע, וזה שאיתא שהעלו אצק [גימטריא ק"ג] עד כסא כבוד, שזהו היתה מלחמת יעקב עם עשו שיעלו אלו הק"ג גם כן עד כסא כבוד, שהיו כמו ר"ז מימין כזכר.

(חיים ושלוש, הגה"ק רבי חיים אלעזר שפירא ממוקאטש ז"ל)

קורא את הקויטל עם שמו ושם אמו פניא היה אומר בבת צחוק את מאמר חז"ל אשר אמרו כל פניות שאתה פונה לא תהא אלא לימין. פנה אליו הרה"ק ר' סנדר ליפא ואמר לו כמתיק סוד וכי יודע אתה מה היה כוונת דבריו הקדושים שלאבא מורי, תדע לך שאבי הקדוש לא היה אומר סתם מלתא דבדיחותא שמשום ששם אמך פניא יאמר כל פניות שאתה פונה וכו' אלא כוונתו היתה על מה דאיתא בזוהר הק' (המובא כאן בספר "חיים ושלוש") שמה דאיתא שעתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות וכדכתיב להנחיל אוהבי יש וש"י עולמות הללו, מאתים ושבע מהם שהוא כמנין ר"ז, הוא מהסיטרא דימינא מצד הקדושה, והמאה ושלוש הנותרים הם מסיטרא דשמאלא סיטרא דדינא, והם צריכים המתקה, ולכן כשאבי ז"ע הסתכל בתוך הקויטל שלך וראה את שמך יהודה יצחק בן אסתר פניה, שהראשי תיבות שלהם הם בגמטריא מאה ושלוש, שזהו לא מסיטרא דקדושה, לכן היה אבי ממתיק את הדברים ע"י שאמר את המאמר כל פניות שאתה פונה אל תפנה אלא לימין. וכך היו הצדיקים בכל הדורות קוראים קויטלך שכל זה הם ראו מיד תוך כדי דיבור כשהסתכלו לתוך הקויטל.

הרה"ח ר' מיכל בראווער זצ"ל מירושלים מביא בספרו סיפור נפלא, ששמנו אפשר לראות היאך הצדיקים קוראים ב"קויטל" והוא אשר בעירו קאליש שבמדינת גאליצא¹⁸ הגיע פעם הרה"ק ר' סנדר ליפא בנו בכורו של הרה"ק ר' אייזיק'ל זידיטשבער ז"ע¹⁹. את גדולתו וצדקתו של הרה"ק ר' סנדר ליפא אפשר לראות מבניו הקדושים הלא המה הרה"ק בעל ה"מלבושי שבת וי"ט", והרה"ק ר' אהרן מענדל אלעסקער ז"ע ועוד קדושי עליונים. וכיון שהרה"ק ר' סנדר ליפא הגיע לעיר קאליש נכנסו כל החסידים שבעיר לבית הרבי והגישו לפניו את פתקיהם ה"קויטלעך", ובין הבאים היה אחד אשר היה שמו יהודה יצחק בן אסתר פניא, וכיון שחסיד זה הגיש את הקויטל ושמו עליו סיפר להרבי שהוא היה נכנס עוד לאביו הרה"ק ר' אייזיק'ל זידיטשבער ותמיד כשהיה

¹⁸ אין זה אותו עיר קאליש שבו היה ה"מגן אברהם".

¹⁹ הוא היה צעיר מאביו סך הכל חמש עשרה שנים בלבד.

הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו וגו'.

הצילני נא מיד אחי וגו', על פי מה שפירש ד"ק אחד על הכתוב הקול קול יעקב והידיים ידי עשו, כי ידוע שיש חילוק בין ישראל לעכו"ם, כי הם מה דעבדו לגרמיה הוא דעבדו [תקו"ו ו כב, א] אצל ישראל צריכין רק לעשות נחת רוח להש"י, וכיון שגא יעקב אציו לקיים מצוות כבוד אב, וצריכין דבריו אמר בעצור תכרמי נפשך, משמע שעשה חלילה על מנת לקבל פרס, ולא כן דרך עבודת ישראל דלריכין לעבוד שלא על מנת לקבל פרס, לזה אמר לו אציו דרך תוכחה מוסר הקול קול יעקב, שמדבר בלשון רכה ותחנונים, אצל הידי"ם ידי עשו, כי רוצה לקבל פרס צעד זה מיד, עכ"ד הד"ק הנזכר.

וזהו לדעתי י"ל רמזו מה שאומרים ומפני חטאינו גלינו וכו' מפני הי"ד שנשתלחה וכו', כי זודאי לפי רוב תחנות ותפלות ישראל כבר היה נצנה הבית המקדש, רק דהסחרון הוא מפני הי"ד, הן אמנת שמתפללין על בנין הבית וצ"ח משיח אצל רק לנצח עולמן, דזה יש לו זער ועגמת נפש כזה, וזה אחרת, ורוצה להגאל מכל זה, ואין מתפללין למען יתקדש שמו יתצרך, וזהו מפני הי"ד שרוצה לקבל פרס ותשלומין מיד כנ"ל, וזהו כי יד על כס י"ק מלחמה להו"י בעמלק כי זה צריך ללחום בעצת עשו ועמלק שלא תחשוב צחינת י"ד על מנת לקבל פרס.

זה שאמר הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא אנכי אותו, כי הגיע ח"ו אז ליראה תתאה לירא מפני עשו, כי מה שהוא בגלות המוחין ציראת ה' יראה מרוממותו יתצרך שמו אינו חושש לזה כנודע, על כן התפלל הצילנו נא מיד עשו [שלא אעבוד על מנת לקבל פרס, שזהו אחי יד עשו] ה' יצילנו ויגיענו ליראה הרוממות, וממילא לא יחסר כל טוב ברוב רחמיו וחסדיו.

(תפארת צניס)

כשראה הבורר שלא הגיע שום תשובה מה"לבושי מרדכי" החליט ללכת בעצמו לטעון לפניו את טענותיו כיון שנכנס לפניו, בדיוק היה ה"לבושי מרדכי" באמצע תרדמה, וכיון שנכנס אדם זה, מיד נתעורר ואמר למשמשו שיביא לו מים לנטילת ידיים, שאם לא כן הרי יאמר כשאמר זאת הרב ממאדא היה נים ולא נים תיר ולא תיר. ולכן בעת זקנתו הצליחו בני ביתו להוציא ממנו דבר סוד, שגילה להם שראה את אליהו הנביא והוא היה מלוכש בגד מלא חורים, ושאלתי אותו מתי קאתי מר לבשר לבני ישראל בשורות טובות, וענה לי שכשהחורים שבבגדו יתמלאו בתפילות בני ישראל, ובה מובן תמיהתו של ה"תפארת בנינים", האיך יכול להיות שחורים הללו עדיין לא נתמלא על גדותם.

א

אגב מהציפיה לגאולה, הרי שרובם של יהודים מתפללים בלב שלם לביאת המשיח, אך יש אנשים, אשר כשיש להם צרות אז אומרים "משיח זאל שוין קומען" וכמו הסיפור הידוע, אשר בזמנים עברו היה נהוג שאבדך אשר קיבל דמי נדוניה מחותנו היה מפקיד את המעות אצל גביר שיעשה איתו מסחר והיה מקבל על זה חלק מהרווחים, והמחותן יודע היה מהכסף המונח אצל עשיר פלוני, פעם כשתזר החותן לביתו אמר לחתנו שמע לי ותלך תיכף ומיד לבית העשיר ותבקש ממנו את כספך.

בענין מה שכתב שלפי רוב תחנות ותפלות ישראל כבר היה נבנה הבית המקדש, יש להוסיף שהגאון בעל ה"לבושי מרדכי" ממאדא אשר היה איש קדוש וטהור ובסוף ימיו כבר היה נחלש מוחו במקצת, משום שכל ימיו כמעט שלא היה ישן, אבי זצ"ל היה לומד בישיבתו, ושמעתי ממנו ומעוד כמה תלמידים אשר הוא היה נוהג לבוא בבוקר להיכל ישיבתו ומבקש מאחד מהתלמידים שיוציא אותו בברכות התורה, וממילא היה קורה שבאמצע היום היה נופל עליו תרדמה.

ואבי זצ"ל אמר שבסוף ימיו התחרט על זה משום שע"י מיעוט השינה מוחו נחלש מעט בעת זקנתו, משום מיעוט המנוחה שהיה צריך לנוח, ולא היה יכול משום שכבר הרגיל את גופו בכל ימיו למעט בשינה.

פעם ראו אצלו רוח הקודש בענין זה, אשר פעם היה לפניו איזה דין תורה, והבורר של אחד הצדדים היה איש שובב במקצת, וכיון שלא היה מרוצה מפסקו של ה"לבושי מרדכי" שלח לו מכתב וכתב בו בזה הלשון "וכשכתב זאת הרב ממאדא היה נים ולא נים תיר ולא תיר" לרמז בזה על התנומה אשר חוטף אותו באמצע היום. כשהגיע מכתב זה לביתו של ה"לבושי מרדכי", והבחורים של הישיבה שפתחו את המכתבים [שהרי לא היה לו בנינים] ראו מכתב חצוף זה קרעו אותו לגזרים וזרקוהו לאשפה, ולא אמרו כלום לרבים.

שאל אותו החתן מדוע בא בהחלטה נחשובה זו, הסביר לו המחזותן שעכשיו עבר ליד בית העשירי ושמע את העשירי שישב במרפסת ביתו כשהוא שוחח עם בני ביתו, ואומר כשאנחה כבדה בוקעת מגרונו "דער אויבערשטער זאל העלפן משיח זאל קומען, און

עס זאל זיין די גאולה שלימה" ומכיר אני אותו שאין הוא יהודי שמצפה לגאולה כל כך, ואם הוא אומר דברים הללו, הרי שמשהו לא טוב קורא במסחרו וצריך אתה להציל את כספך מלרדת לטמיון.

עם לבן גרתי וגו' ופירש רש"י ז"ל ותר"ג מנזות שמרתי, יש לדקדק האין היה יכול לקיים שם כל התרי"ג מנזות, הלא כמה מנזות המנה המלוים צארכ, ושאר עניני מנזות שלא כל אדם יכול לקיימן.
אמנם י"ל על פי מה שסיפר אדוני אבי הרה"ק זללה"ה [הנני יששכר] צ"ש הצעש"ט נגמ"מ שאמר, כי פעם אחד היה צנית עכו"ם, והיה שמה עבודה זרה, וכשיצא משם אמר לתלמידיו שהוא צמחיה גדולה, מחמת שצעשה אחת קיים כל המורה כולה, כי עבודה זרה דינה כגאולה, ואסור להרהר בשום דבר מדברי תורה נחשב לו כאילו קיים כל המורה.
והנה גם כאן צנית לכן היה מלא גלגולים ותרפים, ומוכרת היה יעקב אבינו ע"ה צואו לצנית, לשמור מחשבתו מנצחית להרהר שם צנזוס ענין מדברי תורה, ולזאת נחשב לו כאילו קיים כל המורה.
וזהו עס לכן גרתי ותר"ג מנזות שמרתי, היינו ששמרתי מחשבותי מלהרהר צניתו המטופן, ומטעם זה נחשב לו כאלו קיים כל התרי"ג מנזות, וק"ל.

(למח דוד, הגה"ק רבי דוד מדינוב זצ"ל)

בהכנסם פנימה נדהמו לראות את וולפסון שר"י כשהוא יושב ומגיה את הש"ס תוך שהוא מחלל את השבת בשאט נפש. ואכן סופו היה מר, ומת במיתה משונה.
ומאז שהמשכילים לקחו לעצמם חכמה זו, הרי שהללו שרצו להנהיג לימוד חכמת הדקדוק אצל היהודים היראים לא הצליחו בכך. ודוגמא לזה הוא ספרו של בעל "לבושי מרדכי" מ'מאד, שהיה מדקדק גדול במילות התפילה, וכתב ספר על הדקדוק של רש"י על החומש. אך כשהדפיסו את ספריו שעל הש"ס ושו"ע לא היה להם די כסף לדפוס גם את הספר הזה, ולכן לא הדפיסו הספר עד היום הזה.

הרה"ק בעל "מנחת אלעזר" ממונקאטש ז"ע מביא בספרו "דברי תורה", שבעיר ריישא²⁰ כיהן כרב העיר הגאון ר' הערשעל אורנשטיין נכדו של הגאון ר' יעקב אורנשטיין בעל ה"ישועות יעקב", פעם בא לפניו אדם לבקש את הסכמתו על ספר בדקדוק שברצונו להדפיס ולהפיץ ברבים.

אמר לו ר' הערשעל ברצוני לשאול ממך דבר אחד שקשה לי בדברי בעל ההגדה של פסח, דהנה בדברי הארבעה בנים שכנגדם דברה תורה, מובא דבריו של הרשע האומר "מה העבודה הזאת לכם", ובעל ההגדה מתנפל עליו במלוא הזעם על שאמר "לכם" ולא אמר "לנו", לא די שהוא מכנה אותו בשם רשע אלא שהוא עוד מכה את שיניו ואומר לו שאילו היה במצרים לא היה נגאל. ולעומת זאת בדברי החכם שאומר מה העדות והחקים אשר צוה ה' אלקינו אתכם, והלא גם הוא הוציא את עצמו מן הכלל באומרם אתכם ולא אותנו, ובעל ההגדה לא די שאינו עושה מזה שום עסק אלא עוד קורא אותו בשם חכם.

משהלה נשאר על עמדו נדהם מעצם השאלה בלא מענה בפיו, אמר לו ר' הערשעל, אני אתרץ לך, הנה החכם שכל היום כולו הוא יושב ועוסק בתורה אין לו זמן ללימוד כללי הדקדוק, וכיון שאינו בקי בחכמה זו הרי שאין הוא יודע שכשברצונו לכלול את עצמו עליו לומר אשר צוה "אותנו" ולא לומר "אתכם", אך אתה הרשע - סיי"ר ר' הערשעל את דבריו, כשהוא צונה לעומת הבעל מדקדק - הרי יודע אתה כללי דקדוק אמאי אתה מוציא את עצמך מן הכלל ואומר "לכם" לפני המחבר חפו.

לעיר ראדין הגיע אחד שהיה מורה בלימוד הדקדוק. כשהגיע הדבר לה"חפץ חיים" אסר על תושבי העיר לילך ללמוד אצלו. קם המורה ועלה לביתו של ה"חפץ חיים" ז"ע ואמר לו, הרי זו משנה מפורשת, "הקורא את שמע צריך לדקדק באותיותיה", ואמאי מתנגד כבודו לזה שתושבי העיר ילמדו את חכמת הדקדוק.

ענה לו ה"חפץ חיים" צודק אתה שלכתחילה צריך לדקדק כשקוראין את שמע, אך עם כל זה אם קרא ולא דקדק יצא בדיעבד. אבל דקדק ולא קרא לכולי עלמא לא יצא. וחוששו שמהחדר שלך יצאו תלמידים שהיו בבחינת דקדק ולא קרא, ולכן אסרתי את הלימוד הזה.

בספר "דרכי שלום" על כללי הש"ס מהגאון ר' שלום מרדכי מבערזאן ז"ע כתב אחד מנכדיו בהקדמה סיפור נורא שאירע להמורשת בילדותו. ומעשה שהיה כך היה בהיות המהרש"ם נער צעיר כבר היה ניכר עליו שלגדלותו נוצר ושיש לו מוח גדול וזכרון מדהים. אחד מהמשכילים תושבי העיר שהיה לבוש בלבוש היראים אבל תוכו רקוב לגמרי רצה ללכוד את העילוי הזה ברשתו.

בענין מה שכותב הרה"ק ר' דוד'ל דינובער ז"ע שיעקב לא היה מהרהר בדברי תורה בבית לבן, משום העבודה זרה שהיה שם, ראיתי פעם דבר נפלא בספר אחד שהטעם שרחל גנבה את התרפים מאביה היה משום שהיא הבינה בדתה שלבן ירצה לרדוף אחר יעקב ולהרע לו, והדרך להצלתו של יעקב הוא רק ע"י שיתגלה אליו השי"ת ויזהירו שישמר לנפשו לבלתי נגוע בו, כידוע, וידעה שכל זמן שהתרפים בבית לבן לא יתגלה שם כבוד ה' לכן גנבה את התרפים כדי שהשי"ת יוכל להתגלות אליו, ועי"ז ינצל יעקב מידי.

אגב ה"בני יששכר" בספרו "דרך פקודין", כותב יסוד גדול, והוא אשר במקום שיש שם ספרי אפיקורסות דינו כמקום מטופן שאסור לחשוב שם בדת.

ומסופר שהרה"ק ר' יששכר דוב מבלעזא ז"ע היה פעם בבית אחד ושהה שם זמן מה, וכשבא לצאת משם פנה לארון הספרים והבחין שמוניחים שם ספרי אפיקורסות ומינות, כשיצא משם, הרים את עיניו לשמים בתפילה ואמר "דער רבונו של עולם זאל מיר העלפן אז עס זאל מיר נישט גערעכנט ווערן די מחשבות טהורות וואס איך האב געטראכט אין דעם טוב"

משתתש"ז
שאלו פעם את הרה"ק ר' בונים מפרשיסחא ז"ע איזה מלבושים היה אברהם אבינו לובש, ענה הרבי ר' בונים ואמר שאברהם אבינו היה יוצא לרחוב העיר ורואה את המלבושים של גויי הארץ ומזה היה יודע איך אסור לו להתלבש וחפץ לעצמו מלבושים אחרים.

וכן היה רבינו ה"אמרי חיים" אומר, כשהיה רב בוויילחאוויץ ותושבי העיר שם היו כולם יהודים חסידים יראים ושלמים. פעם אחת רצו כמה מתושבי המקום להתחיל לדבר בשפת המדינה (אוונגאריש). יצא בחרב ובחנית והפך עולמות על זה שחייבים לדבר רק בשפה אידיש כמנהג אבותינו ורבותינו. אך משהגיע לטשערנאוויץ, ששם היו הרבה משכילים, והיה בעיר קבוצה גדולה של אידישיסטן שעשו את כל התורה פלסטר ורק את הדיבור בשפת אידיש הפכו לאילול וזה היה כל היהדות שלהם, שם פרסם שהדיבור בשפת אידיש אינו מצוה גדולה כל כך ואין שום מניעה לדבר בשפת המדינה.

וזהו הסיבה ג"כ ש"ערליכע אידן" מנעו עצמם מללמוד את חכמת הדקדוק וכן ספרי נביאים וכתובים, משום שהמשכילים עשו "טראסק" גדול מהלימודים האלו, לכן ידעו יהודים יראים ושלמים שיש להמנע מזה.

לפני תקופת המשכילים היו כמה גדולים שעסקו הרבה בכללי הדקדוק מהגאון ר' יעקב עמדין ז"ע שהוציא ספר על דקדוק מילות התפילה בשם "לוח ארש", וכן הגאון ר' שלמה זלמן הענא חיבר ספר בשם "צוהר לתיבה" ועוד. אך משהתחילו המשכילים לעשות עסק גדול מזה, הפסיקו מללמוד בספרים אלו.

עם כל זאת היו כאלו שמוחסר ידיעה נכשלו ולמדו את החכמה הלזו גם מספריהם של המשכילים. וכן מצאנו באחד ממפרשי הש"ס שמביא בסוף מסכת ב"מ ובעוד מקומות דברים מספר "תל"ה", והוא ראשי תיבות "תלמוד לשון העברי", שהוא ספרו של ד"ר וולפסון מתלמידיו של מנדלזון שר"ג. ד"ר וולפסון זה היה אחד מהמגיהים של התלמוד בבלי בהוצאת דפוס ווינא, ולכן היו כמה צדיקים שמנעו את עצמם מלימוד בגמרא של דפוס זו. ומסופר שפעם אחת כשהיה הגאון ר' דוד דייטש בעיר ווינא עבר בשבת קודש ליד בית הדפוס והבחין שהדלת שבשער אינו נעול כראוי. אמר ר' דוד למשמשו "בא יאיתי ונראה מה מתרחש שם בעצם יום השבת".

²⁰ שליד סטריזשוב ששם היה בעל השם שלמה ממונקאטש המרא דאתרא.

משכנסו אל הקודש פנימה, ור' מאיר'ל ראה את העומדים לפניו, התחיל להוכיחם וליסרם, "אונגארשע גנבים, אונארשע פאפערס, וכי להטעות אותי באתם וכי עלה על דעתכם שעי' הרהור קל בתשובה שהיה לכם לא אבחין בכל מעשיכם הרעים שעשיתם עד היום הזה".

§

בספר ע'קבות שלום" שחיבר ר' עקיבא שלום חיות ז"ל שהיה יהודי ירא שמים מתנגד לחסידות, מביא שפעם אחת ביקר אצל הגאון ר' שלמה קלוגער ז"ע, ותחת אחד השיחים אמר לו ר' שלמה, שמע לי ידידי הנה אני איני משתייך לעדת החסידים, אך לדבר הזה שלר' מאיר'ל פרימישלאנער יש רוח הקודש באופן גלוי מוכרחים אנו להודות.

הגה"ק ר' שלמה קלוגער חיבר ספר בשם "מאיר עיני המחכים לתשובה", כולו הוא דברי הספד על הרה"ק ר' מאיר מפרמישלאן, ובו הוא כותב שבאמת היה יותר גדול ממה שהעולם יודעים עליו, והיה צריך להיות הרבה יותר מפורסם בעולם בצדקתו וקדושתו אלא שמחמת גודל ענוותנותו היה נחבא אל הכלים ופעל שלא יהיה מפורסם כל כך.

ומסיים ר' שלמה קלוגער את דבריו הנלהבים בדברי הערכה עד מאוד בזה הלשון דמטמרין גליין ליה, דהיינו שכל הנסתרים גלויים לפניו ואין שום דבר בעולם שהיה נעלם ומכוסה ממנו.

גודל הערכתו והערצתו של ר' שלמה קלוגער לר' מאיר'ל פרימישלאנער התעצם והתחזק עד מאוד ע"י מעשה שהיה, דהנה ר' שלמה קלוגער נקרא בפי העולם "דער בראדער מגיד" והוא משום שלא היה רב העיר בראד אלא היה מגיד מישרים וראש בית דין שבעיר.

פעם באו לפניו משלחת אנשים מנכבדי העיר בערוזאן וכתב הכתרה בידם וביקשו ממנו שיואיל לבוא לכהן כמרא דאתרא בעירם על שאין זה עיר גדולה כל כך כמו בראד מכל מקום הרי שגם זה היא עיר ואם בישראל ובפרט אשר בה יישב על כסא הרבנות מה שאין לו בעיר בראד, ההצעה נראתה בעיני ר' שלמה קלוגער כמתאימה ביותר ורצה לקבלה על אתר.

אך משנודע הדבר להרה"ק ר' מאיר'ל פרימישלאנער שלח לומר לו שאין רוחו ניחא מהצעה זו, ושלדעתו טוב יהיה לו אם ישאר לשמש כמגיד וראב"ד בעיר בראד.

ר' שלמה קלוגער שכבר היה נודע בכל קצויו תבל כאחד מגדולי עולם, לא רצה לקבל על עצמו את דעתו של ר' מאיר'ל, על שהוא מתערב בענייניו, ולכן אע"פ שידע מגדלותו של ר' מאיר'ל, הלך לומר לו, שמע לי ידידי אהובי פרעמישלאנער רבי, אספר לך עובדא שאירע לנו בעירנו בהקלויז הנודע של בראד.

הגאון ר' יחזקאל לנדא ז"ע בעל ה"נודע ביהודה", היה אז אברך צעיר ושמו כבר הלך לפניו כאחד מחכמי הקלויז הנוודים, והבעש"ט הק' שעדיין לא היה מפורסם כל כך בעולם באותו עת היה מרבה לבוא לבראד אשר שם היה גר גיסו הרה"ק ר' גרשון קיטובער ז"ע.

פעם אחת כשהתפלל הבעש"ט הק' בהקלויז אשר בבראד, נישג אחר התפלה לה"נודע ביהודה" ואמר לו: "ר' חצקאלע, זייער וואויל פארענטפערט דעם רמב"ם, אבער ווי קומט עס אינמיטן שמונה עשרה" (ר' יחזקאל תרצת היטב את דבריו המוקשים של הרמב"ם אך איזה שייכות יש לזה עם תפילת שמונה עשרה).

ענה לו ה"נודע ביהודה": "ר' ישראל איך נישט איך נישט אין אייערע רבישע געשעפטן, מישט איך נישט אין מיינע געשעפטן".

בסיפור זה רצה ר' שלמה קלוגער לרמז לר' מאיר'ל פרימישלאנער, שאם כל הכבוד שיש לי לכבודו בכל זאת איני רוצה שתתערב בעניינים הנוגעים לי בלבד, ושאיך לך שייכות עמהם. ענה ר' מאיר'ל ואמר לו, "מיט די זאקן וועט איר נאך פון דארט אנטלויפן".

וכן הוה, ר' שלמה לקח על עצמו את הרבנות ועזב את עיר בראד, אך לא עברו ימים מועטים ונפל לחולי עד שהגיע לכלל מסוכן ממש, וראה שזה בא עליו משום שרצונו של ר' מאיר'ל לא היה שהוא ישהה כאן.

לכן אמר שירתמו את הסוסים להעגלה משום שברצונו לחזור לבראד, אך מפאת חוליו לא יכלו להלביש עליו את נעליו, והוכרחו לקחתו במטתו על העגלה כשרק הזאקן היה על רגליו, כדברי ר' מאיר'ל פרימישלאנער ז"ע, ודבר אחד מדבריו לא נפל ריקם.

מה עשה המשכיל, מצא לו שעה אחד שהילד שלום מרדכי לא היה תחת עינו הפקוחה של אביו ואמר לו בני יקירי אתה ילד נבון וחכם ואין זה כדאי שתנצל את כל כשרונותיך רק על לימוד התורה בלבד לכן אני רוצה לבוא לעזרתך ולהשאיל לך כמה ספרים יפים אשר בהם תוכל ללמוד גם קצת דקדוק, ועוד שאר מיני חכמות, אשר בהם תוכל להשיקע את מלוא מרצך וכשרונותיך עד שתגדל לידען עצום ושמן ילך לפניך כאחד החכמים שבכל העולם כולו. אך היות שאביך הוא מכת החסידים בודאי שלא ירווה נחת מקריאת ספרים אלו לכן הזהר והשמר שלא יגיע לאביך שום שמץ ידיעה מזה. הילד התמים נתפתה לפיתויו של משכיל זה ונטל את ספריו והחביא אותם בעליה שלא תשזפם עיני הוריו, ובכל יום ששי אה"צ כשהילד לא היה צריך ללכת לתלמוד תורה, עלה לעליה, וקרא בספרים אלו.

לא עברו ימים מועטים ואביו החסיד נסע לפרימישלאן להרה"ק ר' מאיר'ל פרימישלאנער. כמובן שלנסיעה זו לקח אתו את בנו מחמדו שלום מרדכי וביחד עשו את הדרך לפרימישלאן.

אחר כמה טולטולי דרכים הגיעו האב ובנו לפני ביתו של ר' מאיר'ל ובדחילו ורחימו נכנסו אל הקודש פנימה, והתחיל האב לומר את אשר רצה להגיד, ובין דבריו קרב את הילד שלום מרדכי אל ידיו של ר' מאיר'ל וביקש ממנו שהרבי יברכו בשימת ידים על ראשו.

נענה ר' מאיר'ל להפצרותו של אביו והניח את ידיו על ראש הילד, אך משנגעו ידיו הקדושות בגופו של הילד התחיל הצדיק להזדעזע ופניו נעשו להבים, ואמר "בני בני אל תלך בדרך אתם, את רגלך מנע מנסיבתם, כי רגליהם לרע וכו', בני יקירי אל תעשה שום דבר שלא כרצון אביך ושלא בידעיתו, אם יפתך חוטאים אל תשמע להם, שלא יסור ח"ו מדרך אבותינו ורבותינו".

האב הנדהם לא האמין למשמע אוזניו, ולא ידע מה רוצה הרבי מבנו יקירו שכל היום הוא יושב ולומד את התורה הק', אך לא מצא עוז בנפשו לשאול את ר' מאיר'ל לפשר דבריו המוזרים, לכן התאזר בסבלנות עד תום פגישתם עם הרבי, ואז ביצאם מחדרו, פנה לבנו ושאלו לפירושם של דברים.

הבן שלום מרדכי שכבר היה בהרהורי חרטה שפך את לבו לפני אביו וסיפר לו את כל המעשה שהיה לו עם המשכיל, כמובן שהאב ייער כל אלו הספרים ומזה זכינו לאורו הגדול של הברעזשאנער רב ז"ע.

§

גודל התמדתו ושקידתו בתורה של הברעזשאנער רב ז"ע היה באופן שאין לתאר ואין לשער פעם נחלקו ב' מגדולי דור בעיני מסוים ומשראו שאינם יכולים להשתוות ביניהם החליטו לעלות למעונו של שר התורה המהרש"ם ולשאול את פיו.

מה מאוד נשתוממו הרבנים בשמעם תשובה קצרה וקולעת באומרו שהתשובה הוא דבר מפורש בדברי ה"דרכי משה" במקום אחר בחלק ב' ביורה דעה אשר שם בין דבריו הוא מזכיר שאלה זו ופוסק עליה פסק מפורשת.

הרבנים לא יכלו לעצור בעד השתוממותם והתפעלותם ושאלו אותו האיך יכול יליד אשה לזכור את כל דברי הפסקים המפורזים בכל המקצועות.

ענה להם הרב, תדעו לכם שאין כל חידוש בדבר, הביאו לפני את הטור שלי חלק ב' של י"ד ואראה לכם האיך יכולים לזכור כל הלכה והלכה. הביאו לפני את הטור ופתחו בדף הראשון הראה להם שהיום גמרתי את לימוד הטור בחלק זה ארבע מאות פעמים, כמובן שבמספר כזה של חזרה אין כל חידוש בזכירת כל דברי הדרכי משה.

§

ומענין לענין, בענין כח ראייתו הגדולה של הרה"ק ר' מאיר פרימישלאן ז"ע, שהיה מהצדיקים אשר השתמשו ברוח הקודש באופן גלוי לכל. בספר "דברים ערבים"²¹ מביא שפעם נסעו קבוצת אנשים מאונגארין לחלות את פני צדיק הדור אשר בפרימישלאן, אך היות שידעו שר' מאיר'ל הוא בעל רוח הקודש והוא יראה עוונותיהם ופשעיהם לכן הסכימו ביניהם שכל הקבוצה ירהרו בתשובה, וכך ימחה זכר כל פגם בנפשם והצדיק לא יוכל להבחין במעללם.

²¹ ספר מאוד אורגינאלי על אף שנכתב בבטלנות קצת.